

**BİR BİLİM DALI OLARAK ETNOPEDAGOJİYİ TANIMAK:
“ETNOPEDAGOJİ: ATABEK YURDU”
IDENTIFYING ETHNOPEDAGOGY AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE:
“ETHNOPEDAGOGY: ATABEK COUNTRY”**

Roşangül Gulamova¹

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

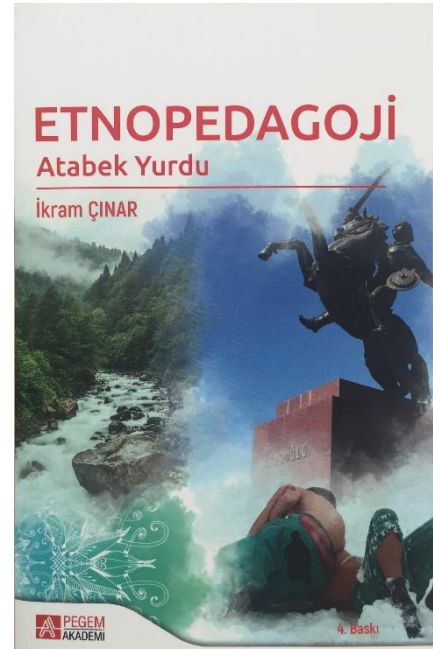
İkram Çınar, *Etnopedagoji: Atabek Yurdu* (4. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, 2022, 208 s.

1. GİRİŞ

İnsan, bir toplum içinde dünyaya gelir ve topluma faydalı birer birey yetiştirmek için eğitilir. İnsanı eğitmek zor olduğu kadar, zahmetli de bir süreçtir.

Eğitim, çocuk yetiştirme faaliyetidir. Yahya Akyüz'ün belirttiği gibi (2012: 2) “eğitim; kişinin zihnî, bedenî, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür.” Atalarımızdan gelen “Ağaç yaş iken eğilir.” sözünün de eğitimin küçük yaşlardan itibaren yapılması gerektiğinin de bir göstergesidir.

Toplumsal bir olgu olan eğitimin içeriği toplumdan topluma farklılık ve çeşitlilik gösterir. Çünkü toplumsal yaşamın ürünü olan kültür, topluma veya toplumlara has bir özellik taşır. Bundan dolayıdır ki her toplumun eğitimin temelinde kültürel farklılıklar yer alır.

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans öğrencisi, g.roshangul@mail.ru

Eğitimin işlevlerine göre türleri vardır. Bu eğitim türleri formal ve informal olmak üzere ikiye ayrılır. Formal eğitim de kendi içinde örgün ve yaygın eğitim olmak üzere çeşitlilik gösterir. Planlı, amaçlı, öğreticisi, yer, yöntem, süre, içerik ve uygulaması olan veya olmayan gibi özellikleri taşıyan bu eğitim türlerinin daha çok çocuğa toplum içerisinde verilen bir eğitimidir. Öte yandan her çocuk okul çağına gelinceye kadar aile içinde eğitimini alır ve aile içinde verilen bu eğitim, çocuğun karakterinin, yeteneklerinin, davranışlarının şekillenmesinde, öğrenme kapasitesinin geliştirilmesinde önemli rol oynar.

Ağdemir'in belirttiği gibi (1991) "Aile, toplumun çekirdeği ve temelidir. Her toplum kendini oluşturan ailelere dayanır. Sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur." Eğitim seviyesi yüksek olan aileler çocuklarını eğitirken bilimsel temellere dayandırdıkları bilgilerle eğitmeye gayret eder. Bazı aileler ise büyüklerinin, kendilerini yetiştiren ebeveynlerinin eğitim anlayışıyla çocuklarını eğitmeye devam eder. Bu eğitim de daha çok çokkültürlü, farklı etnik grupların ve toplumların yaşadıkları bölgelerde farklılık gösterir. Çokkültürlü bölgelerde yaşayan ve farklı etnik gruplara mensup olan ailelerin, çocuğu yetiştirmedeki amacın "iyi insan yetiştirmek" olmasına rağmen aile içinde uygulanan eğitim yöntemleri, eğitim araçları vs. farklılık gösterir. Bu eğitim de atalardan gelen binlerce yılın tecrübesiyle şekillenen bir anlayışla uygulanır. Bu uygulama biçimlerini inceleyen bir bilim dalı da etnopedagojidir.

İkram Çınar'a göre (2022: V) Türkiye'de "belli bir toplumun kesit olarak alınıp, o toplumun kendi sistematik özgünlüğü içinde, geleneksel çocuk eğitimini etnopedagojik bir yaklaşımla irdeleyen araştırmalar bulunmamaktadır. Etnopedagojinin kurucusu olan Çuvaş asıllı G. Volkov'a göre "etnopedagoji; etnik grupların yeni yetişmekte olan nesilleri eğitime ve yetiştirmede kullandığı ampirik bilgiyi; aile, boy, kavim, halk ve toplumda süregelen değerlerini, etik ve estetik zihniyetini inceleyen bir bilim dalıdır" (Berejnova, Nabok, Şçeglov, 2013, aktaran Aliyeva Çınar, 2017: 282).

Anlaşıyor ki Türkiye'de etnopedagoji kavramı henüz daha yenidir. Türkiye'de bu alanda kaleme alınan ilk eser de Çınar'ın Pegem Akademi Yayınları'ndan yayınlattığı *Etnopedagoji: Atabek Yurdu* adlı eseridir.

2. Yazar Hakkında

İkram Çınar Posof'ta doğdu. Posof Lisesini bitirdikten sonra Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Programını bitirerek sınıf öğretmeni oldu. Kahramanmaraş (Afşin) ve Malatya'da görev yaptı. Öğretmenlik yaparken 1994 yılında İnönü Üniversitesinde Eğitim Yönetimi ve Denetimi programını bitirdi ve ilköğretim müfettişi olarak atandı. 1996'da İnönü Üniversitesinde, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında bilim uzmanı oldu. Aynı alanda Hacettepe Üniversitesinde "bilgi yönetimi" konusunda 2002 yılında doktorasını tamamladı.

İnönü Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitelerinde görev yaptı. Hâlihazırda Kafkas Üniversitesi Dede Korkut Eğitim Fakültesinde öğretim üyesidir. "İlkokuma ve Yazma Öğretimi", "Neden ve Nasıl Mankurtlaştırılıyor", "Öğrenci Kulüpleri ve Demokrasi

Kültürü”, “Atabek Yurdu: Jeokültürel Yaklaşım” ve son olarak “Etnopedagoji: Atabek Yurdu” adlı kitapları yayınlandı.

Eğitim politikalarıyla ilgilenen araştırmacı, son dönemlerde “mankurtlaşma” ve “etnopedagoji” kavramları üzerine araştırmalarını sürdürüyor.

3. Etnopedagoji: Atabek Yurdu Eserinin Değerlendirilmesi

Eserin ilk baskısı 2019’da, ikinci baskısı 2020’de 3. baskısı 2021’de ve değerlendirmeye alınan 4. baskısı da 2022 yılında alan yazında yerini buldu. Okuyucunun yoğun ilgisi eserin kısa bir sürede yaptığı baskıdan da anlaşılmaktadır.

İkram Çınar *Etnopedagoji. Atabek Yurdu* adlı eserinde eğitim konusunu toplum değerleri üzerinden çok yönlü olarak irdelemiştir. On bir bölümden oluşan bu eser, oldukça geniş araştırma alanı ve kullanılan araştırma yöntemlerinin çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir.

Eserin birinci bölümünde, çalışmanın amacı ve kapsamı, Atabek Yurdu’nun konumu ve jeokültürel durumu anlatılmaktadır. Bu bölümde etnopedagoji üzerine verilen tanımlar ve konuyla ilgili bazı alan yazı karışıklıklarının açıklanması okuyucuya konuyu farklı bakış açılarından yaklaşımlarına fırsat vermektedir.

Eserin ikinci bölümünde, bir kavram olarak etnopedagoji ve eğitim politikasına, etnopedagoji ve toplum etkileşimine ve ayrıca etnodidaktik yöntemlerine değinilmektedir.

Atabek Yurdu’nun Ahıska bölgesinin tarihsel ve kültürel özelliklerinin, yazarın Ahıskalılarla geçirdiği zaman kaleme aldığı gözlem notlarının yer aldığı bölüm eserin üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Yazar, tarihçi Kırzioğlu’nun aktardığı bilgilere dayanarak Atabek Yurdu’nun sınırlarını şöyle aktarmaktadır: “Bayburt’tan başka, İspir, Tortum, Livana (Yusufeli ile Artvin), Oltu ve Ardauç ile Şavşat gibi bütün Yukarı ve Orta Çoruk boyları ile Kür boyunun Göle, Ardahan, Ahıska ve Ahılkelek ile Azgur kesimleri içine alan bir bölgedir.” Yine yazar, Kırzioğlu’nun aktardığı bir başka bilgiye göre Atabek Yurdu’nun “Ahıska, Ahılkelek, Altunkala (Adıgön), Çıldır, Ardahan, Göle, Posof, Şavşat, Artvin, Ardauç, Oltu, Bardız, Narman, Tortum, Yusufeli ve İspir’i içine alan; Gürcülerin Sa-Atabago diye adlandırdıkları bir yer” olduğunu dile getirmektedir.

Eserin dördüncü bölümünden onuncu bölümüne kadar etnopedagojinin çeşitli öğeleri Atabek Yurdu’ndan örneklerle tanıtılmaktadır. Bu bölümlerde edebiyat ürünleri, gelenek ve görenekler, görgü kurallarının insanoğlunun başından beri eğitimde büyük önem taşıdığı ve sağlam altyapıya dayandığı konuları tasvir edilmektedir.

Son bölümde ise Atabeklilerin ideal insanını tarif eden özlü bir sözü başlık yapmış: “İnsan şerefi için yaşar.” Bu başlık aynı zamanda eğitimin nihai amacını da ortaya koymaktadır. Eğitim şerefli insanı elde etmek için yapılan bir etkinlik olarak anlatılmaktadır. Böylece şerefli insan yetiştirmenin en önemli unsurunun eğitim olduğu kanıtlanmakta ve değinilen tüm konularla ilgili esere sonuç niteliğinde özetleyici bilgiler sunulmaktadır.

Yazar, oldukça geniş bir alan yazından faydalanarak etnopedagoji alanının Türkiye’de tanıtılmasında öncülük etmiştir. Etnopedagojinin kurucusu G. Volkov’dan başlayarak L. N. Gumilev, A. Alimbekov, G. V. Palatkina, İ. N. Berejnova, İ. L. Nabok, V. İ. İçeglov, A. Coulon, M. Kömleksiz, M. Aliyeva Çınar, A. İnayet gibi Türk kültürü ve değerlerini ele alan birçok kıymetli yazarların eserlerine atıf yapmaktadır.

Bir eğitim bilimci olan Çınar, etnopedagojinin bir alt bilim dalı olduğu eğitim bilimlerinin temelini oluşturan eğitim kavramını eseri boyunca kaleme almakta ve bu kavram bağlamında etnopedagojinin durumunu irdelemektedir.

Eserin hemen hemen her bölümünde eğitimin tanımlarını veren Çınar (2022), eğitimi tanımlarken şu açıklamalara yer vermektedir: *“Eğitim başından beri vardı. İnsanlar okul olmadan, okuryazarlığın ne olduğunu bilmeden de çocuk yetiştirmiştir. Karakter ve değerler eğitimi, beceri eğitimi, din eğitimi, estetik ve uygarlık eğitimi yapmışlardır. İnsanlar zamanla kendi ideal insan tipini oluşturmuş ve o tipi elde etmeye çalışmıştır. Ortaya koydukları kültürel ürünlere bakılırsa bir kısmının iyi bir eğitim programına sahip olduğu söylenmelidir.”* (s. 2); *“Eğitim, ilk insanla birlikte başlayan çocuk yetiştirme faaliyetidir.”* (s. 15); *“Eğitim, toplumsallaşma işidir.”* (s. 19); *“Eğitim, insan yavrusunun insanlaşmasını sağlamaktır.”* (s. 97) vs. Eğitim amaçlarını betimlerken de şu ifadeyi kullanmaktadır: *“Eğitimin öncelikli amaçlarından biri, insanlarda değer kavramını oluşturmaktır.”* (s. 101); *“Eğitim açısından insanlık tarihine genel olarak bakıldığında, eğitimin üst amacının karakterli insan yetiştirmek olduğu görülür.”* (s. 191); *“Eğitimin en üst amacı karakterli insan yetiştirmektir.”* (s. 193) vs.

Yazar etnopedagojinin tanımını da şu şekilde vermektedir: *Bir toplumun kendi geleneğinden getirdiği deneyimle, ülküselleştirdiği insanı elde etmek için uyguladığı çocuk yetiştirme biçimi ve bunun bilgisi* (Çınar, 2022: 1). Bu tanımdan yola çıkarak Atabek Yurdunun etnopedagoji kaynaklarından örnekler sunulmakta ve detaylı olarak açıklanmaktadır. Özellikle folklor konusunun oldukça geniş bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Atabeklilere ait masal, ninni, türkü, destan, atasözü vb. ortaya çıkma nedenleri ve çocuk yetiştirmedeki rolleri tasvir edilmiştir. Yazar, etnopedagoji temellerini okulöncesi çağından itibaren görülebileceğini öne sürmektedir. Aile terbiyesi, aile ortamında konuşulan dil ve görülen kültürel değerler, her bireyin yetişmesindeki temel çerçeve olarak başarılı bir şekilde betimlenmekte (Çınar, 2022: 20-21) ve kitap boyunca çeşitli etnopedagoji araçlarıyla açıklanmaktadır.

Oldukça başarılı ve Türkiye’de alanında ilk kaleme alınan bu eser, Türk dünyasında önemli bir halkayı oluşturan Ahıska Türklerinin etnik pedagojisini kapsamaktadır. Eserin araştırma konusu olarak Ahıska merkezli Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin Atabek Yurdunun seçilmesi ve dil, tarih, kültür açısından incelenmesi de etnopedagoji alanında ileriki çalışmalara örnek oluşturulması açısından önemlidir. Yazarın bizzat bu bölgede yaşaması, yerel halkla iletişim halinde kalarak milletin kültür ve eğitim özelliklerini anlatması, yurtdışında ikamet eden Ahıskalıların hayatından gözlemlerini paylaşması, çalışmada sunulan verilerin güncelliği ve doğruluğuna olan hassasiyetin bir göstergesidir. Yazar

kitabında birçok nitel araştırma yöntemini birden kullanmış. Bunlardan ilginç olanı ise içe bakış yöntemidir. Araştırdığı alanın bir üyesi olan yazar, içe bakış yöntemini de kullanarak kendi yaşayış ve gözlemlerini örnek olaylar biçiminde sunmaktadır. Bunlar hem veri olarak ilginç hem de kitaba bir sürükleyicilik katmaktadır.

Atabek Yurdunun insanları tarih boyunca birçok trajik olay yaşamış ve hayat mücadelesi vermiştir. Tüm yaşananlara rağmen bu bölgedeki kültürel unsurların yaşatılması, nesilden nesile aktarılması etnopedagoji açısından büyük önem taşımaktadır. İnsan kültürü, tutumları ve değerleri yüzyıllarca kurulur ve temelinde çok derin bir felsefesini barındırır. Bu felsefenin çocuğun dünyadaki ilk günlerinden itibaren aile büyükleri tarafından doğru bir şekilde aşılması, gelecek nesillerin hem entelektüel hem de manevi gelişimi için esastır. Bu kitapta sunulan Atabek Yurdunun kültürel öğeleri, büyük titizlikle farklı alanlarda derlenmiştir. Bu tür eserlerin okunması ve incelenmesi sadece o bölge sakinleri için değil, birçok halkın hayatı ve gelişimi için örnek niteliğindedir.

Etnopedagoji araştırmaları, özellikle de Türk halkları arasında yaygınlaşmasını ve her halkın olabildiğince çok birincil kaynaktan bilgi toplamasını gerektirir. Yazarın da birçok kez belirttiği gibi, eğitim insanoğlu tarihinin başından beri vardır. Kendi yaşamı boyunca her halk hayata dair kendi felsefi görüşünü diline, yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerine, gelenek ve göreneklerine aktarmıştır. Bugünkü insanın gelişmesinde bu bilgilerin rolü yadsınamaz. Bu sebeple kendi halkını, doğduğu bölgeyi çok yönlü araştırmak her ferдин hem kendi geleceği için yatırımı hem de ata babalarına olan bir minnet borcudur.

Eğitim, insanı insan yapan, bilginin sadece depolanması değil, uygun yer ve zamanda kullanılması için gerekli nitelikleri kazandıran unsurdur. Bir eğitim bilimci olarak yazar, eğitim sürecini her yönden araştırmaya gayret göstermiş ve kaliteli eğitimin aile değerleri, halk kültürü ve insanın hayatı doğup büyüdüğü yeri tanımasından başladığını dile getirmiştir.

Diğer bölümler gibi yine oldukça geniş olan sonuç bölümünde yazar, *insanın şerefi için yaşadığının* altını çizer (s. 191). Şerefli ve erdemli olma düşüncesi, bu eserde yazarın eğitim konusunu ne kadar geniş kapsamlı ele alındığını bir kez daha göstermektedir. Bu eğitimin asıl amacının karakterli insan yetiştirmesi kadar, karakterli insanın da her şeyden önce şerefli insan olması gerektiği vurgulanmıştır. Eser boyunca çeşitli yönleriyle ele alınan Atabek Yurdu'nun insanının da *şerefli mahlukat* olarak tanımlandığı görülmüştür (s. 191). Böylece, Atabek Yurdu'nun etnopedagojisi sadece zamanla kendi unsurlarını saklamakta başarılı kalmamış, aynı zamanda insanı insan yapan nitelikleri eğitim açısından da doğru tanımlayabilmiştir. Yazar, her bireyin karakterli olması gerektiğini ve karakterliğin de erdem ve ahlâka dayandığını belirtmektedir. Temelinde erdem, ahlâk ve şeref önem veren her eğitimin, vatanını, milletini tanıyan ve seven, evrensel değerlere açık kişiler yetiştireceği bir gerçektir. Bu bağlamda, etnopedagojiyi araştırmak ve her halk üzerinden tanımlamak, günümüz eğitimi için önemlidir.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, Dr. İkrâm Çınar, *Etnopedagoji: Atabek Yurdu* adlı eserinde, etnopedagoji kavramının inceliklerini irdelemiş ve alanda önemli bilim adamlarının araştırmalarına dayanarak okuyucuya etnopedagojinin önemi ve rolünü aktarmıştır. Atabeklilerin etnopedagoji araçlarını örneklendirmek amacıyla yerel halkla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin yorumlanması eserin uygulamalı bir örneğini de göstermektedir. Bu eserin Türkiye genelinde etnopedagoji araştırmalarının sağlam temelini oluşturduğu söylenebilir. Hâlihazırda eğitim yolunda emek veren veya gelecekte eğitimci olacak her bir araştırmacının bu eseri okuması hem mesleki hem de kişisel gelişim açısından önerilmektedir. Etnopedagoji, oldukça yeni bir alan olmasına rağmen eğitim alanında önemli kişilerin etnopedagojiye ilgi duyması ve bu kadar derin araştırması, her ülkenin insan yetiştirme sanatında ustalaşmasına ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA:

- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim, Aile ve Toplum Dergisi, Yıl 1: Cilt: 1, Sayı 1 Mart. <https://www.aile.gov.tr/yayinlar/raporlar/aile-ve-toplum/>
- Akyüz, Y. (2012). Türk eğitim tarihi. M.Ö. 1000-M.S. 2012 (Gözden geçirilmiş 22. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aliyeva Çınar, M. (2017). Uluslararası her yıl bir büyük türk bilgi şölenleri 4/ Cengiz Aytmatoğlu içinde (S. Kırılı ve A. Sınar Uğurlu (Ed.), Cengiz Aytmatoğlu'nun "Beyaz Gemi" adlı eserindeki etnopedagojik unsurlar (ss. 281-290). Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları.
- Çınar, İ. (2022). Etnopedagoji. Atabek Yurdu (3. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.